

NOSLĒDZOTIES LU LATVIJAS VĒSTURES INSTITŪTA
ETNOLOGU STARPTAUTISKAJAM SADARBĪBAS PROJEKTAM
“IDENTITĀTES UN VĒRTĪBAS: KULTŪRAS MANTOJUMS KĀ
IDENTITĀTES VEIDOŠANAS RESURSS”

2014. gadā noslēdzās jau trešais LVI etnologu un Bulgārijas ZA Etnoloģijas un folkloras institūta ar Etnogrāfijas muzeju sadarbības projekts saistībā ar kultūras mantojuma izpēti, saglabāšanu un izmantošanu. Projekta vadītājas: Dr. hist. Aija Jansone no Latvijas puses, prof. Mila Santova no Bulgārijas puses. 2014. gada 26. maijā LU bibliotēkas svaigi izremontētajās telpās uz noslēdzošo semināru pulcējās projekta dalībnieki no iesaistītajām institūcijām: LU Latvijas vēstures institūta, Latviešu folkloras krātuves un Bulgārijas Etnoloģijas un folkloras institūta.

Ievaddaļā M. Santova iezīmēja pamatproblemātiku, kas gan starptautiskajā, gan konkrēti Bulgārijas praksē skar gan materiālā, gan nemateriālā kultūras mantojuma (turpmāk NKM) aktuālos izpētes un aizsardzības pasākumus, to atšķirību, uzsverot, ka nemateriālais kultūras mantojums ir salīdzinoši nestabils un nepastāvīgs, tāpēc īpaši rūpīgi sargājams. Turpmākā semināra gaitā abu valstu etnologi un folkloristi iepazīstināja ar savu veikto pētījumu tēmām, kas nosacīti iedalāmas vēsturisku atskatu sadaļā un tematikā, kas saistās ar NKM izmantošanu mūsdienu sabiedrībā.

Daļa no projekta dalībnieku referātiem bija veltīta izpratnes un attieksmju veidošanās vēsturei par kultūras mantojuma nozīmi tautas kultūrā. **Aldis Pūtelis** (Latviešu folkloras krātuve) ziņojumā “Politika vs. zinātne: latviešu identitātes konstruēšana” pārskatīja NKM izmantojumu vairākos vēsturiskos laikposmos, kad bija vērojama liela sabiedrības interese par šo mantojumu. Šie laikposmi historiogrāfijā arvien izcelti kā īpaši svarīgi latviešu identitātes apliecinājumam, lai pamatotu ekonomiskās, politiskās utt. tiesības (piemēram, 20. gs. 80. gadu otrā puse). Taču šos aktīvos periodus nomaina plašākas intereses zudums. Tieši cilvēku interese ir galvenais, kas var saglabāt nemateriālo kultūras mantojumu.

Ilzes Boldānes pētījumu lokā par latviešu etniskajiem stereotipiem arī kultūras mantojums ir ierindots pie svarīgiem latviešu autostereotipa veidošanās faktoriem. Turpinot šo tēmu, autore izvirzīja uzdevumu skatīt pēc valsts ierēdņu izpratnes veidotā “Latviešu kultūras kanona” sarakstā iekļautās vērtības, kas pārstāv institucionalizēto kultūras atmiņu.

Guntis Pakalns (Latviešu folkloras krātuve), veicot skrupulozu (ne tikai latviešu folklorā) pazīstamās pasakas par stikla kalnu salīdzinošu izpēti, iepazīstināja ar vairākiem šīs pasakas motīva izmantojuma līmeņiem: tautas pasaka ar variantiem; Raiņa luga “Zelta zirgs” un, visbeidzot, jaunā Nacionālās bibliotēkas ēka, kuras ārējā apjoma sākotnējais simboliskais apzīmējums “Stikla kalns” pakāpeniski tika aizstāts ar citu kultūras mantojumā sakņotu simbolu “Gaismas pils”.

Izcilai personībai – pārmantoto tradicionālās kultūras vērtību kopējai tekstilmāksliniecei Aleksandrai Dzērvītei (1904–1996) bija veltīts **Aijas Jansones** ziņojums. A. Dzērvītes jau Latvijā krātais, vēlāk emigrācijā saglabātais un ar pietāti pētītais latviešu tradicionālās kultūras mantojums (sevišķi ornamenti) tika prezentēts kā NKM radošas saglabāšanas piemērs.

Miglenas Ivanovas ziņojumā “Kultūras mantojums starp konverģences kultūru un ikdienišķo” tika skatīts, kā bulgāru zemnieku tradicionālais apģērbs un tā elementi tiek izmantoti mediju vizuāli uztveramajā saturā, ielu mākslā (grafiti), arī operas uzvedumos u.c.

Interesantu ieskatu plašu popularitāti Bulgārijā ieguvušā kampaņā “Bulgārijas brīnumi” sniedza **Ivas Stanoevas** (*Iva Stanoeva*) referāts, par kuru mazliet plašāk, domājot, kā līdzīga kampaņa varētu attīstīties Latvijā. Ar savu seno vēsturi un tās neskaitāmajiem pieminekļiem (materiālais kultūras mantojums) Bulgārija ir trešajā vietā pasaulē pēc Itālijas un Grieķijas, kā zināšanas un prasmes saglabāts arī milzīgs NKM. Tā kā valsts institūcijas vēl īsti neprotot šīs vērtības izmantot un popularizēt, to aktīvi mēģina darīt masu informācijas līdzekļi, jo īpaši veidojot ieinteresējošus tūrisma maršrutus. Pēc 2010. gada sensācijas, ka arheologi Sv. Ivana salā Melnās jūras piekrastē atraduši Sv. Jāņa Kristītāja pišļus, bulgāru avīze “Standart” šajā notikumā saskatījusi brīnumu un aicināja apzināt visus “Bulgārijas brīnumus”, citu mērķu starpā arī lai veicinātu kultūras tūrisma un celtu bulgāru pašlepnumu. Kampaņā iesaistījās visu līmeņu varas pārstāvji, īpaši pašvaldības, biznesmeņi, zinātnieki, aktīvisti utt. Kandidatūru izvirzīšana, “brīnumu” sacensības, reklāmas kampaņas, vietām arī “sava” objekta histēriska aizstāvēšana un noslēgumā tautas nobalsošana 2011. gadā, piedaloties vienam miljonam balsotāju. Kā atzīmēja I. Stanoeva, šādā konkurencē priekšroka tiek dota materiālajam kultūras mantojumam (arheoloģija, vēsture, arhitektūra u.c.), jo – lielāks panākumu potenciāls, arī ekonomiskais (piesaistītu vairāk ārzemju tūristu). Šādu sacensību laikā ne mazāk vērtīgs kultūras mantojums brīžiem tiek ignorēts, lai iegūtu materiālu izdevīgumu, vērojama zināma vērtību skalas nobīde.

Lilita Vanaga ziņojumā par Latvijas tradicionālās kultūras mantojuma izmantojumu reģionālās un lokālās identitātes raksturojumā mūsdienās kā piemēru skatīja tendences Latvijas reģionu un administratīvo novadu tūrisma piedāvājumā ikgadējā starptautiskajā tūrisma gadatirgū “Balttour”. Arī Latvijā vērojama tendence: lokālās kultūrvēsturiskās vērtības kā vilinājumu tūristiem pasniegt, pārsvarā orientējoties uz materiālo kultūras mantojumu. Savukārt **Anete Karlsonē** analizēja datus par NKM pārmantojamības iespējām pēdējos gados, galveno uzmanību pievēršot amatniecības prasmju apgušanas un popularizēšanas praksei. Latvijas mērogā kopš 2009. gada to veicina Latvijas Nacionālais kultūras centrs projekta “Satiec savu meistarību” ietvaros. Atklātajās darbnīcās, individuālajās nodarbībās un demonstrējumos brīvā formā jau sešus gadus tiekas dažādu tradicionālo amatu pratēji – meistari un pietiekami liels skaits interesentu. 2014. gadā pieteikušies vairāk nekā 3000, lielākā interese par t.s. sieviešu darbiem – rokdarbiem.

Valentina Ganeva-Raičeva (*Valentina Ganeva-Raicheva*) iepazīstināja ar mūsu Jāņu tradīcijai itin līdzīgiem vasaras saulgriežu svētkiem 24. jūnijā (*Еньовден*), kas arī bulgāriem bijuši tikpat svarīgi kā Ziemassvētki vai Sv. Georgija (Jura) diena. Tradīcija saglabājusies pārsvarā Bulgārijas dienvidaustrumu daļā, un pakāpeniski šo svētku motīvi atkal tiek visai plaši izmantoti, sevišķi saistībā ar ekoloģiju, dabas dziedniecību. 2014. gadā šie svētki iekļauti arī Bulgārijas NKM nacionālajā reģistrā.

Noslēgumā LU bibliotēkas direktore I. Gudakovskas kundze iepazīstināja bulgāru pētnieces un viesus no “Gaismas pils”, kur tagad atrodas Latviešu folkloras krātuve, ar renovētajām bibliotēkas telpām.

Lilita Vanaga

SEMINĀRS LĪNEBURGĀ “PILSĒTAS DZĪVE BALTIJĀ 19. GADSIMTĀ”

No 7. līdz 9. novembrim Karla Širrena (*Schirren*) biedrība rīkoja ikgadējo, šoreiz 26. Baltijas semināru, kas bija veltīts Baltijas pilsētām 19. gadsimtā. Tas norisinājās vienā no senākajiem Līneburgas vecpilsētas namiem, kas saglabājies no 15. gadsimta un kurā darbojas biedrība.

Lasījumu daļu sāka Herdera institūta Marburgā līdzstrādniece Doroteja Gēce (*Goeze*), kas iepazīstināja ar Herdera institūtā pieejamajiem materiāliem par Baltijas pilsētu vēsturi, īpašu uzsvāru liekot uz Kurzemes dvēseļu revīziju datiem, kuri atšķirībā no citiem oriģinālos nav saglabājušies. Daudzi Rīgas un Tallinas pilsētu arhīvu materiāli Marburgā pieejami kopiju veidā. Otrs referents no Marburgas Pēters Versters (*Wörster*) stāstīja par pilsētas vēstures pētniecības iespējām caur konkrētas skolas vēsturi, par piemēru ņemot Rīgas liceju, kas 19. gadsimtā atradās pretī Rīgas pilij un bija pārdēvēts par guberņas ģimnāziju, bet pēc pārcelšanas uz Nikolaja (tag. K. Valdemāra) ielu – par Nikolaja ģimnāziju. Gadsimta gaitā skolnieku skaits skolā pieauga no 60 līdz 400 bērniem. Versters norādīja, ka svarīgs pilsētas vēstures avots ir skolnieku saraksti, un kā piemēru no guberņas ģimnāzijas absolventiem minēja igauņu dzejnieku Kristiānu Jāku Petersonu (*Peterson*).

Igaunijas Vēstures muzeja darbinieks Teniss Lībeks (*Liibek*) aplūkoja Igaunijas un Vidzemes pilsētu dzīvi 19. gadsimta fotogrāfijās. Senākās saglabājušās no gadsimta vidus, kad vairāki fotogrāfi sāka apmeklēt Baltijas pilsētas gadatirgu laikā, bet vēlāk lielākajās no tām apmetās uz pastāvīgu dzīvi. 19. gadsimta beigās reģionā bija jau 37 fotogrāfi. Pirmajās fotogrāfijās redzami vairāk portreti un grupu bildes, vēlāk parādās arī ēkas un skati, bet no 60. gadiem – arī notikumi, piemēram, tirgi un dziesmu svētki. Ir saglabāties arī Ralka 1897. gada ugunsgrēka attēls. Iekštelpas uzņemtas ļoti reti.

Tartu Universitātes mācībspēks Olafs Martelsmans (*Martelsmann*) uzstājās ar referātu “Tartu – Dorpat – Jur’ev. Multikulturāla pilsēta garajā 19. gadsimtā”. Viņš uzsvēra, ka Tartu nekad nav bijusi igauņu, vācu vai krievu, bet